

РОЗДІЛ 1.6.

Проблеми та фактори економічного зростання

Основні поняття

Економіка, що базується на знаннях (знаннева економіка)
Фактори економічного зростання
Фактор людського капіталу
Показники економічної розвинутості країни
Методи вимірювання економічного зростання
Вплив освіти і науки на економічне зростання
Вимірювання впливу фактора освіти і науки на економічне зростання
"Залишок Солоу"
Парадокс фактора продуктивності
Технологічні зміни як синтетична категорія продуктивності ресурсів
Обмеження економічного зростання
Концепція сталого розвитку
Ендогенні теорії економічного зростання
Освіта і наука як складові ендогенних теорій

Питання для обговорення:

1. Розвиток науково-технічної та освітянської сфери як один з найголовніших факторів економічного зростання в сучасному світі.
2. Як Ви вважаєте, чому Європейський Союз поставив за мету зробити Європу зоною знаннєвої економіки?
3. Як вимірюється динаміка показника ВВП на рівні окремої галузі економіки? Чи є методична різниця у таких підрахунках для галузей матеріального і нематеріального виробництва (див. також таблиці №№ 4, 5)?
4. Чи пов'язаний фактичний економічний розвиток установ освіти і науки з політикою економічного зростання, яка проголошена сьогодні Президентом і Урядом України (див. також додаток 1)?
5. Поясніть, чому ВНП і ВВП на душу населення можуть бути недосконалими індикаторами рівня економічного розвитку країни?
6. За допомогою яких макроекономічних показників віддзеркалюються фактори економічного зростання в основних макроекономічних моделях?
7. Що таке "залишок Солоу" в моделях економічного зростання і як цей параметр пов'язується з розвитком сфери науки і освіти?
8. Як Ви розумієте економічну сутність довгострокової макроекономічної квазірівноваги, яка зветься "станом сталого рівня"? Яку роль повинна відігравати сфера науки і освіти в країні, економіка якої знаходиться біля цього стану?
9. Від чого залежить довгостроковий економічний розвиток країни з високим рівнем капіталооснащеності національного виробництва в моделі Р. Солоу?
10. Чи завжди збільшення інвестицій в економіку країни є позитивним фактором для економічного зростання цієї країни?
11. Як Ви вважаєте де знаходиться сьогодні економіка України відносно "стану сталого рівня" (далеко ліворуч чи праворуч, близько, співпадає)?
12. Поясніть причини різних темпів економічного зростання у різних країнах (прикладі конкретних країн — за вибором, можна також скористатися даними у таблиці №2).
13. Чи можуть країни з високим рівнем ВВП на душу населення мати не розвинену науково-технічну сферу чи мати населення з низьким рівнем освіти?

14. Чи згодні Ви з точкою зору, що для менш розвинутих країн не є обов'язковим завдання розвивати власний науково-технічний потенціал, бо ці країни сьогодні мають можливість запозичення технологій, вже розроблених та впроваджених у розвинутих країнах?
15. Які фактори економічного зростання заплановано задіяти в Україні програмою уряду і які фактори, на Ваш погляд, спричинили економічне зростання в Україні у 2000 році?
16. Які законодавчі, інституційні чи суб'єктивні недоліки гальмують сьогодні розвиток сфери освіти і науки в Україні?
17. Як Ви ставитеся до розповсюдженої в Україні точки зору, що спочатку треба забезпечити економічне зростання, отримати більш високі бюджетні доходи, а вже потім розвивати науково-технічну та освітянську сферу до сучасного європейського рівня?

Питання множинного вибору

1. Під знанневою економікою (економікою, яка базується на застосуванні знань), розуміють таку економіку, яка переважно розвиває:
  - а) середню, вищу та професійну освіту;
  - б) фундаментальну та прикладну науку, інноваційний процес;
  - в) сферу культури і мистецтва, етичні і моральні цінності;
  - г) все вищезначене є правильним.
2. Головним фактором економічного зростання є:
  - а) чисельність населення;
  - б) нові технології;
  - в) зменшення безробіття;
  - г) немає правильної відповіді.
3. Якщо в моделі Солоу запас капіталу на одиницю праці (k) більше за рівень такого запасу для сталого стану довгострокової рівноваги (k^*), тоді (i — *інвестиції на одиницю праці*, δ — *норма амортизації*) :
  - а) $i < \delta k$;
  - б) $i > \delta k$;
  - в) $i = \delta k$;
  - г) можуть бути всі три варіанти.
4. Агрегована виробнича функція має вид: $Y = AK^{0.5}L^{0.5}$. Якщо випуск продукції збільшиться на 4%, робоча сила збільшиться на 3%, а запас капіталу зросте на 2%, то чому буде дорівнювати "залишок Солоу"?
  - а) 5%;
  - б) 2,5%;
  - в) 1,5%;
  - г) 1%.
5. В моделі Солоу припускається, що:
  - а) загальні інвестиції складають постійну долю в доході;
  - б) якщо дохід не змінюється, то загальних інвестицій не буде;
  - в) амортизація основного капіталу завжди більша від чистих інвестицій;
  - г) чисті інвестиції завжди більші амортизації.
6. Основним показником, за допомогою якого міжнародні організації сьогодні вимірюють рівень економічного багатства (розвинутості) країни, є:
  - а) валовий національний продукт (ВНП);
  - б) ВНП на душу населення;
  - в) національний дохід;
  - г) дефіцит державного бюджету.

7. Основними факторами економічного зростання, які віддзеркалюються у агрегованих економічних моделях, є:
- інфляція, безробіття, валютний курс;
  - зарплата, дивіденди, прибуток;
  - капітал, праця, технологічні зміни;
  - інфляція, дефіцит бюджету, державний борг.
8. "Залишок Солоу" в динамічній моделі агрегованої виробничої функції Кобба-Дугласа віддзеркалює вплив на економічне зростання:
- обсягів інвестицій;
  - змін у загальній продуктивності факторів;
  - змін у технології виробництва;
  - кількості робочої сили.
9. В моделі Солоу із зростанням народонаселення і технологічним прогресом рівноважний темп зростання продуктивності праці дорівнює:
- нулю;
  - темпу технологічного прогресу;
  - сумі темпів зростання населення і технологічного прогресу;
  - нормі заощаджень.
10. В моделі Солоу довгостроковою причиною зростання життєвого рівня в країні є:
- технологічний прогрес;
  - висока норма заощаджень;
  - високий темп зростання населення;
  - все вищезазначене правильно.
11. Збільшення продуктивності факторів виробництва стимулюється:
- патентною системою;
  - податковими пільгами для досліджень і розробок;
  - урядовими субсидіями для інноваційної діяльності;
  - все вищезазначене правильно.
12. При збільшенні темпу зростання населення країни:
- збільшується квазірівноважний рівень капіталооснащеності праці;
  - зменшується квазірівноважний рівень капіталооснащеності праці;
  - цей рівень не зміниться;
  - цей рівень значно покращиться.
13. Фактором, який обмежує економічне зростання є:
- низька народжуваність в країні;
  - необхідність витратити все більше і більше бюджетних коштів на освіту;
  - техногенне забруднення довкілля;
  - розвиток демократії і обмеження централізму державного управління.
14. Терміном "сталий економічний розвиток" характеризують таке економічне зростання, коли економіка країни:
- розвивається за "нульовим варіантом", підтримуючи сталий рівень споживання;
  - розвивається рівномірно за визначеним невеликим темпом зростання (1-2% у рік);
  - розвивається так, щоби зберегти ресурси для розвитку у майбутньому;
  - розвивається так, щоби максимально зберігати природні ресурси планети.
15. "Золоте правило" накопичення капіталу означає:
- найвищий рівень споживання на душу населення;
  - найвищий рівень продуктивності праці;
  - саме високе зростання норми споживання на душу;
  - максимальне зростання норми продуктивності праці.

Аналіз конкретної ситуації

1. В таблиці 1 наведено дані щодо вкладу основних факторів неокласичної моделі екзогенного економічного зростання у підсумкове значення економічного зростання в США. Ці дані отримано різними дослідниками для різних періодів часу, але застосовувався методологічно схожий теоретичний підхід до схеми емпіричних розрахунків. Наведені результати досліджень економічного зростання стали класичними в економічній літературі.

Таблиця 1. Вклад основних виробничих факторів у економічне зростання в США

Автор	Період, що досліджувався	Капітал, %	Праця, %	Технічний прогрес, %
Абрамовиц (1956)	1869-1953	22	48	33
Кузнець(1971)	1929-1957	8	14	78
Кендрик(1973)	1948-1966	21	24	56
Денісон(1962)	1929-1957	15	16	58
Денісон(1979)	1929-1976	15	26	50
Денісон(1985)	1929-1982	19	26	46
Солоу (1957)	1909-1949	21	24	51

Джерело: *Technology and Wealth of Nations/ Stanford, California : Stanford University Press, 1992. — P. 32.*

Проаналізуйте наведені цифри та зробіть висновки щодо вкладу основних факторів економічного зростання в економіку США за різні періоди часу. Поясніть, використовуючи концептуальну схему аналізу моделі Солоу, чому фактор технологічних змін вийшов у XX столітті на перше місце серед чинників економічного зростання США?

2. Прочитайте нижченаведений уривок з щорічного аналітичного матеріалу Світового Банку та використайте подану у ньому інформацію у відповідях на питання щодо практичного застосування в аналізі факторів економічного зростання моделі економічного зростання Р.Солоу.

Загальний чинник продуктивності в економічному зростанні

(Звіт про світовий розвиток: Важке завдання розвитку / Пер. з англ. — К., Абрис, 1994, с. 42)

Одним з важливих досягнень в економічній науці за останні п'ятдесят років стало запровадження та вимірювання загального чинника продуктивності в економічному зростанні, який являє собою різницю між зростанням валового внутрішнього продукту та комбінацією показників, що характеризують збільшення витрат капіталів та праці. До цього аналіз економічного зростання фокусували передусім на зростанні продуктивності праці й меншою мірою на зростанні середньої норми доходу на одиницю капіталу. ...

Ранні підрахунки загального чинника продуктивності для різних країн дозволили встановити — й це на той час було цілком несподіваним, — що приблизно половина зростання валового внутрішнього продукту припадає на цю залишкову характеристику, недовзі названу швидкістю технічного прогресу. З чого складається ця залишкова характеристика? Поза сумнівом, збільшенню загального чинника продуктивності сприяють технологічні інновації. Але найбільш суттєвий елемент — якість праці. Якщо додаткова робоча сила є більш продуктивною, ніж наявна, то зростання валового внутрішнього продукту за рахунок приросту кількості праці буде вищим, ніж зростання витрат, яке віднімається згідно з зазначеною формулою. Ця різниця, що має місце за рахунок покращання якості праці, й міститься у вказаній залишковій характеристиці.

Саме з'ясування ролі якості праці й дозволяє ідентифікувати цю залишкову характеристику як швидкість технічного прогресу — у широкому розумінні цього слова. До проявів технічного прогресу належать такі звичайні нововведення, як механічне збирання бавовни, надувні колісні шини, кишень-

нові калькулятори, персональні комп'ютери, вантажопідійомники та контейнерові корабельні системи.

Але крім цього технічний прогрес складається з численних заходів, спрямованих на зменшення реальних витрат. Ці витрати можуть бути зменшені як за рахунок підвищення дисципліни робітників, яке поступово досягається за допомоги більш вимогливого керівництва, так і за рахунок більш продуктивної їх праці завдяки досконалому управлінню. Збиральний конвеєр може бути більш продуктивним просто завдяки наведенню належного порядку, а сільськогосподарська ферма — завдяки застосуванню різноманітних добрив. Збільшенню продуктивності можуть сприяти, наприклад, встановлення факсимального апарату, закриття непрофільних виробництв або придбання для вантажних автомобілів шин з довгим терміном служби.

Питання:

- 1) Про яку макроекономічну модель і методи аналізу йде мова у наведеному фрагменті доповіді Світового Банку?
- 2) Представте макроекономічну формулу, де складовою є загальний чинник продуктивності.
- 3) Які Ви знаєте дві формули, де існує компонент "залишок Солоу"? Яка між ними різниця і яка з цих формул більш реалістично відбиває динаміку зміни національного багатства країни?
- 4) Які технологічні чи управлінські нововведення у вашій галузі економіки за останні роки Ви могли б навести як приклад прояву технічного прогресу в контексті загального чинника продуктивності?
- 5) Яку роль, на Вашу думку, грає загальний фактор продуктивності сьогодні у економічному розвитку галузі культури і мистецтва в Україні?
3. Використовуючи дані таблиці 2, які представляють статистику Світового Банку, проаналізуйте світові тенденції в економічному розвитку за 1960-1987 роки в контексті впливу основних факторів економічного зростання регіональні, як в регіональному аспекті, так і в аспекті соціально-економічних систем, які домінують у певних регіонах (ЗПФ — загальний фактор продуктивності).

Таблиця 2. Відсоткові внески до зростання валового внутрішнього продукту чинників витрат капіталу, витрат праці і продуктивності для вибраних груп національних економік та окремих країн, 1960-1987

Регіон чи країна та період	Внесок капіталу	Внесок праці	Внесок ЗПФ
Регіони світу, 1960-1987			
Африка	73	28	0
Східна Азія	57	16	28
Європа, Близький Схід і Північна Африка	58	14	28
Латинська Америка	671	30	0
Південна Азія	67	20	14
Загалом	65	23	14
Вибрані індустріально розвинені країни, 1960-1985			
Франція	27	-5	78
Німеччина (ФРН)	23	-10	87
Японія	36	5	59
Великобританія	27	-5	78
США	23	27	50

Джерело: *Звіт про світовий розвиток: Важке завдання розвитку / Пер. з англ. — К., Абрис, 1994, с. 45*

4. В таблиці 3 представлено дані Департаменту праці США, які також відбивають схему аналізу факторів економічного зростання за моделлю Р.Солоу.

Таблиця 3. Вклад факторів у економічне зростання США
(середньорічний темп приросту в % при $\alpha=0,3$)

Роки	Приріст ВВП	Вклад запасу капіталу (K)	Вклад робочого часу (L)	Вклад технологічних змін (A)
1950-1960	3.3	1.2	0.5	1.6
1960-1970	3.8	1.2	1.0	1.6
1970-1980	2.8	0.8	1.3	0.7
1980-1985	2.5	1.1	0.9	0.5
1950-1985	3.2	1.1	0.9	1.2

Джерело: *Statistics of Department of Commerce, U.S. Department of Labor.*

Питання:

- Згідно якій теоретичній схемі макроекономічного аналізу економічного зростання наведено ці дані Департаменту праці США? Що ілюструють наведені в таблиці параметри?
  - Проаналізуйте ці дані та зробіть узагальнення щодо факторів економічного зростання США за три десятиріччя.
  - Підрахуйте темпи зростання у наведених періодах обсягів запасу капіталу та ресурсу праці США.
5. В Україні статистична інформація не подавалася у вигляді, придатному для безпосереднього застосування схеми аналізу економічного зростання за моделлю Солоу. Тому можна оцінити відповідні фактори економічного зростання тільки у концептуальному розрізі. Для цього ознайомтеся з основними макроекономічними показниками щодо аналізу економічного зростання в Україні, які наведено у таблиці 4, та проаналізуйте їх динаміку, використовуючи підходи, які закладалися при формуванні екзогенних теорій економічного зростання. Зверніть увагу на динаміку загального економічного зростання та окремих його основних факторів в Україні за представлений період та прокоментуйте отримані результати.

Таблиця 4. Темпи приросту основних макроекономічних факторів моделі економічного зростання в Україні за 1996-2000 роки, в %

	1996	1997	1998	1999	9 міс. 2000
ВВП	-10,3	-3	-1,9	-0,4	5,0
Інвестиції в основний капітал	-22,0	-8,8	6,1	0,4	14,1
Наявне населення (на кінець періоду)	-0,8	-1,6	-0,8	-0,8	-0,6
Робоча сила (на кінець періоду)		0,03	-0,02	0,01	0,0
Частка витрат на науку в бюджеті країни (абсолютне значення)	1,41	1,40	1,16	1,13	

Джерело: *Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Вип. 6. — Мінекономіки України, 2000; Держкомстат України.*

Проаналізуйте ситуацію з економічним зростанням за аналогічною схемою для Вашої конкретної галузі економіки України. Дайте експертну оцінку вагомості впливу цих факторів на економічну динаміку Вашої галузі, як за минуле десятиріччя, так і в аспекті очікуваних перспектив розвитку в майбутньому.

- Уважно прочитайте наведений реферат матеріалу з журналу *The Economist* для проведення обговорення питання ролі якості робочої сили при аналізі факторів економічного зростання. Зверніть увагу на зміни, які відбуваються сьогодні з ендогенними (внутрішніми) характеристиками ресурсу праці, і прокоментуйте, як такі зміни можуть впливати на чисто статистичні виміри обсягу ресурсу праці і на результати аналізу за методологією моделі Солоу.

Мобільність робочої сили як нова якість ресурсу праці

(за матеріалами The Economist, 29.01.- 4.10.2000)

В США за останні два роки, незважаючи на високе економічне зростання, кількість звільнень була найбільшою за всю історію спостережень. В 1999 році за об'явами про скорочення робочих місць кількість звільнених наблизилася до 700 тис. осіб проти 100 тис. у 1989 році. Хоча загальний середній показник перебування на одній роботі сильно не змінюється (в США в 1998 році — 3,6 року), для чоловіків у віці більше 35 років цей індикатор значно понизився. Середній 32-х річний американець вже встиг змінити дев'ять робочих місць у різних компаніях. Більшість останніх опитувань засвідчує, що сьогодні американці більш ніж колись бояться втратити свою роботу. Дійсно, статистика свідчить, що не зважаючи на те, що в країні за останні два роки створювалось більш ніж 100 тис. робочих місць у місяць, за цей період біля 300 тис. людей кожен тиждень оформлювали свою першу заяву на отримання статусу безробітного.

Особливістю теперішньої ситуації на ринку праці аналітики вважають переміщення робочих місць з великих компаній до середніх і малих підприємств сфери послуг. Фірми зі штатом у 100 осіб формують половину робочих місць на рику праці США, а з трьох нових робочих місць на них припадає два. Навіть такі потужні виробники, як Дженерал Електрик, намагаються функціонувати як мережа невеликих автономних компаній. Невеликі фірми у сфері послуг зазвичай мають не більше трьох рівнів управлінської ієрархії. Іншу ознаку збільшення мобільності робочої сили демонструють цифри часткової і другої зайнятості. Фактично кожний десятий американський робітник (12,5 млн. населення країни) працює чи на підставі тимчасового контракту, чи у якості незалежного співробітника. Біля 10 млн. осіб працює принаймні три дні на місяць поза своїми офісами, що у два рази перевищує показник 1993 року.

На фоні скорочення життєвого циклу товарів і посилення глобальної конкуренції компанії повинні бути гнучкими, як ніколи. Така невизначеність допомагає інколи покращанню зайнятості: якщо керівництво фірми не знає, з якого боку їй загрожують конкуренти, то часто менеджери організують підготовку кадрів з огляду на можливу реалізацію декілька сценаріїв розвитку. З цієї ж причини компанії часто бувають примушені укладати контракти з малими спеціалізованими фірмами на виконання непрофільної роботи чи використовувати більшу кількість тимчасових робітників, як це робить 80% американських компаній сьогодні. Цікавою особливістю процесів підвищення мобільності робочої сили в США є те, що зазначені зміни відбуваються переважно на найнижчому і на найвищому щаблях ієрархії доходів.

Питання:

- а) Проведіть обговорення питання якості ресурсу робочої сили в Україні та в підгалузі, яку Ви представляєте.
  - б) Назвіть показники рівня безробіття та плинності робочої сили у Ваших підгалузях за останнє десятиріччя.
  - в) Як Ви оцінюєте динаміку процесів структурної перебудови в підгалузі за минуле десятиріччя? Які основні чинники впливали на цей стан?
  - г) Які, на Ваш погляд, якості робочої сили у Вашій підгалузі будуть потрібні у майбутньому для забезпечення політики економічного зростання?
7. У Таблиці 5 наведено дані Держкомстату України щодо галузевої динаміки утворення доданої вартості у розрізі виробництва товарів та виробництва послуг у 90-ті роки. Для порівняння представлена також загальна динаміка ВВП країни за виділений період. Ці фактичні дані дають можливість проаналізувати галузеву структуру процесу утворення ВВП та динаміку змін цього параметру економічного зростання в Україні з період 1990-1997 рр.

Таблиця 5. Валовий внутрішній продукт за окремими галузями народного господарства України в 1990-1997 рр. у цінах 1990 року

Показник	<i>(індекс, 1990=100)</i>				
	1990	1992	1994	1996	1997
ВВП України	100	82	54	43	42
Валова додана вартість	100	86	59	47	46
Промисловість	100	79	38	33	32
Будівництво	100	52	31	14	12
Сільське господарство	100	74	71	61	60
Транспорт	100	73	38	29	27
Зв'язок	100	77	53	22	21
Роздрібна торгівля та гр. харчування	100	76	40	32	33
Освіта	100	62	58	53	49
Науково-дослідні роботи	100	80	64	54	47
Фінанси, кредит і страхування	100	798	817	794	735
Загальне управління і оборона	100	413	477	448	432

Джерело: *Україна. Відновлення зростання на засадах справедливості: Меморандум про економічний розвиток України.* — Світовий банк, 1999. — С. 160.

Питання:

- Які галузі економіки України найбільше впливали на тренди економічного зростання за представлений період?
- Порівняйте характер змін у процесах створення доданої вартості у виробництві товарів та у виробництві послуг.
- Яке місце у процесах створення доданої вартості країни відігравала галузь науки та освіти? Чи відповідають представлені дані реальним процесам у Вашій підгалузі, які Ви спостерігаєте на практиці?

Додаток 1

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України

Верховна Рада України постановляє:

- Схвалити в основному Програму діяльності Кабінету Міністрів України.
- Кабінету Міністрів України при доопрацюванні заходів щодо забезпечення виконання зазначеної Програми врахувати зауваження і пропозиції, висловлені народними депутатами України під час її розгляду Верховною Радою України.
- З метою здійснення контролю та внесення відповідних коректив Кабінету Міністрів України щоквартально звітувати перед Верховною Радою України про виконання Програми.

Голова Верховної Ради України
І. ПЛЮЩ
м. Київ, 6 квітня 2000 року
№1618-111

ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ КАБІNETУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

"Реформи заради добробуту"

ВСТУП

Ця Програма розроблена відповідно до Конституції України та положень послання Президента України до Верховної Ради України 22 лютого 2000 р. "Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки".

Сьогодні суспільству потрібна програма дій, реалізація якої сприятиме незалежності України та зміцненню її державності, підвищенню загального добробуту, поліпшенню морально-психологічного клімату в країні, зніме соціальну напруженість в державі та гарантуватиме демократичний шлях розвитку, обраний Українським народом у серпні 1991 року.

Масштабність реформ, які потрібно здійснити, зумовила визначення в Програмі кола пріоритетних завдань, комплексне розв'язання яких забезпечить створення умов для сталого розвитку.

Кабінет Міністрів України (Уряд) пропонує нові підходи до визначення шляхів сталого розвитку української економіки і тісного поєднання політики проведення структурних змін та економічного зростання з активною соціальною політикою держави, які базуються на розширенні економічних свобод громадян і суб'єктів підприємницької діяльності та економічній достатності регіонів.

Діяльність Уряду спрямовуватиметься на створення умов, які б сприяли підвищенню ефективності економіки, піднесенню добробуту, забезпеченню реалізації прав та свобод людини, вільного розвитку культурних, духовних і освітніх потреб громадян, дієвому соціальному захисту.

Обов'язковою і невід'ємною умовою діяльності Уряду стане дотримання принципів громадянського суспільства. Рішення прийматимуться на основі детального аналізу результатів реалізації урядової політики за широкою участі громадськості і будуть відкритими для суспільства.

Через демократичні свободи, через ініціативу громадян — до держави сталого економічного розвитку та дієвої соціальної політики.

3. Економічне зростання

3.1. Створення макроекономічних умов зростання

Основною метою політики економічного зростання є поступове збільшення темпів приросту ВВП: у 2000 році до рівня не менше ніж 1-2 відсотки, 2001 — на 4 відсотки, 2002-2004 — на 6,5 відсотка. Стрижнем стратегії зростання буде політика, яка забезпечуватиме ефективне використання ресурсів економіки, накопичення капіталу і спрямування його на продуктивне нагромадження.

Макроекономічною основою зростання має стати фінансова стабільність, збалансованість і прозорість бюджету, прогнозованість валютного курсу, зважена податкова та грошово-кредитна політика.

Вдосконалення бюджетного процесу

Уряд дотримуватиметься таких принципів бюджетної політики:

- формування державного бюджету у наступні роки за програмно-цільовим методом з метою забезпечення профіциту на рівні 1 відсотка ВВП;
- спрямування державної політики у сфері державних фінансів на створення соціально орієнтованої економіки;
- зниження податкового тиску за рахунок розширення податкової бази, скасування податкових пільг з одночасним зменшенням ставок оподаткування та спрощенням процедур податкового адміністрування;
- включення всіх коштів бюджетних організацій до спеціального фонду бюджету, видатки якого контролюватимуться Державним казначейством;

- реформування міжбюджетних відносин;
- забезпечення сплати податків до бюджетів усіх рівнів у грошовій формі.

Ефективне управління державним боргом

Важке становище у сфері державних фінансів та значне поточне боргове навантаження обумовлюють необхідність вжиття негайних заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління державним боргом, зокрема на:

- досягнення домовленостей щодо умов погашення та обслуговування в 2000-2001 роках зовнішнього державного боргу та оптимізації його структури шляхом продовження середнього терміну погашення кредитів і зменшення вартості обслуговування;
- активізацію співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та Європейським Співтовариством;
- концентрацію зусиль на відновленні програми розширеного фінансування, що підтримується Міжнародним валютним фондом, яка є необхідним фактором реструктуризації значної частини державного боргу.

Уряд проводитиме політику зменшення державного боргу та обсягів залучення кредитів під державні гарантії.

Проведення виваженої грошово-кредитної політики

Уряд сприятиме Національному банку в проведенні ним політики забезпечення стабільності національної валюти. Будуть створені необхідні передумови для вільного руху капіталу, збільшення обсягів кредитування реального сектора економіки, прогнозованості рівня інфляції.

Основними завданнями щодо підтримки монетарної політики Національного банку буде відмова від запозичень у нього ресурсів на покриття бюджетного дефіциту та фінансування цільових програм; запобігання різким коливанням обмінного курсу гривні; поліпшення платіжного балансу, створення сприятливих умов для припливу капіталів в економіку України; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Дії Уряду разом з Національним банком будуть спрямовані на удосконалення законодавства, що регулює взаємовідносини банків з позичальниками, з метою посилення відповідальності за неповернення кредитів.

Поглиблюватимуться партнерські відносини Уряду та Національного банку з метою забезпечення в країні фінансової стабільності.

Уряд сприятиме розвитку кредитних спілок в Україні як напряду фінансової кооперації населення.

3.2. Розкриття підприємницького потенціалу нації

Основою політики економічного зростання буде розкриття підприємницького потенціалу. Приватна ініціатива в поєднанні з науково-технологічними досягненнями має справити позитивний вплив на конкурентоспроможність вітчизняної продукції та національної економіки, сприятиме збільшенню обсягів заощаджень населення та спрямуванню їх на ефективний економічний розвиток, вирішення питань соціального захисту. Результатом стане значне підвищення ефективності використання суспільних ресурсів.

Сприятливі умови для підприємця

З метою розкриття підприємницького потенціалу, зменшення "тінізації" економіки Урядом вживатимуться заходи щодо:

- законодавчого забезпечення захисту прав власності;
- створення умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом;
- забезпечення відкритості та прозорості приватизації, надання інвесторам інформації про об'єкти та умови приватизації, залучення до її проведення радників;

- сприяння прийняттю Податкового кодексу, забезпечення стабільності, рівномірності податкового навантаження на різні категорії платників податків з однаковим рівнем доходу, уніфікації підходів до платників податків незалежно від форми власності та галузевої приналежності;
- зменшення податкового навантаження шляхом поступового зниження ставки податку на додану вартість та нарахувань на фонд оплати праці, відмови від обов'язкових відрахувань до інноваційного фонду;
- удосконалення системи оподаткування суб'єктів малого та середнього підприємництва;
- впровадження сучасних технологій адміністрування податків;
- скасування картотеки та закріплення права платників податків самостійно розпоряджатися власними коштами;
- реформування системи державного регулювання з метою забезпечення невторчання органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в діяльність суб'єктів господарювання, усунення правових та організаційних перешкод у провадженні підприємницької діяльності.

Завдяки справедливій конкуренції буде досягнуто ефективного розподілу суспільних ресурсів та стабільності цін. З метою захисту та підтримання конкуренції Уряд забезпечить:

- зменшення кількості інституцій, які розподіляють державні фінанси та матеріальні цінності;
- здійснення закупівель товарів та послуг для державних потреб, а також їх реалізацію виключно на прозорих конкурсних засадах;
- усунення бар'єрів на шляху входження суб'єктів господарської діяльності на існуючі ринки, зокрема на монополізовані;
- створення рівних умов діяльності для суб'єктів підприємництва незалежно від їх організаційно-правової форми, форми власності та країни походження капіталу;
- удосконалення законодавства, що регулює конкуренцію та сприяє підвищенню ефективності державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій;
- реформування податкового обліку, перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

3.3. Розвиток внутрішнього ринку

З урахуванням впливу політики структурних змін на розвиток внутрішнього ринку Уряд вживатиме заходів до:

- оптимізації обсягів і забезпечення формування раціональної структури державних ресурсів та відповідних видатків бюджету, що у середньостроковій перспективі сприятиме випередженню темпів зростання платоспроможного попиту населення над темпами зростання ВВП. У короткостроковій перспективі зростання платоспроможного попиту підтримуватиметься погашенням заборгованості із заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат;
- забезпечення справедливої конкуренції та державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, що сприятиме збільшенню продуктивності та обсягів виробництва, розширенню внутрішнього ринку високотехнологічної продукції та розвитку сфери інформаційних послуг, а саме:
  - збільшенню попиту на відповідні товари та послуги з боку підприємств, які здійснюватимуть технічне та технологічне переоснащення;
  - реалізації програм соціального спрямування, пов'язаних із застосуванням новітніх технологій у сфері охорони здоров'я, освіти, правоохоронних органах та в Збройних Силах;
  - збільшенню попиту населення на високоякісні товари тривалого використання;
  - розвитку інституцій та інструментів інформаційного забезпечення функціонування ринків.

Все це в свою чергу дасть значний поштовх до розвитку галузей телекомунікацій, програмного забезпечення, виробництва комп'ютерної техніки тощо.

Введення в економічний обіг землі як товару, проведення виваженої політики підтримки сільськогосподарського товаровиробника, забезпечення доступу до фінансових ресурсів на ринкових умовах та оновлення сільськогосподарської техніки стимулюватиме розвиток переробних галузей промисловості і галузей сільськогосподарського машинобудування.

Уряд спрямовуватиме державні інвестиції на модернізацію та розбудову інфраструктури, що сприятиме збільшенню обсягів будівельних робіт і викличе зростання попиту на будівельні матеріали та конструкції, продукцію машинобудування тощо.

Розвиток фондового ринку

Уряд сприятиме розвитку фондового ринку шляхом:

- створення і розширення інфраструктури фондового ринку;
- забезпечення прозорого механізму обліку та переходу прав власності;
- удосконалення механізмів корпоративного управління, зокрема щодо забезпечення захисту прав акціонерів, створення умов для формування ефективного власника, удосконалення механізмів висвітлення інформації про діяльність емітентів цінних паперів;
- підвищення рівня знань та поінформованості населення з питань функціонування фондового ринку.

Дієвий ринок страхових послуг

Зусилля Уряду щодо формування дієвого страхового ринку спрямовуватимуться на створення умов для збільшення обсягів та підвищення якості страхових послуг шляхом:

- розвитку правових основ регулювання страхової діяльності;
- подальшого удосконалення системи обов'язкового державного страхування;
- зняття обмежень для участі іноземного капіталу в статутних фондах страховиків-резидентів України;
- удосконалення системи перестраховального ринку з метою зменшення експортних ризиків.

Реалізуватимуться заходи щодо поетапного забезпечення доступу іноземних страховиків на український страховий ринок у рамках механізму вступу України до Світової організації торгівлі, поглиблення співпраці з відповідними інституціями в Європейському Союзі.